

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Васка Станчева-Попкостадинова

за дисертационен труд на тема: "Ефективността на арт-терапията за работа с тревожност на деца във възрастта 8-11 години"
за присъждане на образователна и научна степен "доктор"
по професионално направление 3.2. Психология, област на висше образование
3. Социални, стопански и правни науки

Докторант: Лорела Гарули

Научен ръководител: доц. д-р Наташа Ангелова
Втори научен ръководител: доц.д-р Линдита Дурмиши

Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е посветен на проучване ефективността на терапевтична програма за повлияване тревожността при деца от възрастова група 8-11 години.

Дисертационният труд е в обем от 189 страници и включва: резюме, четири глави, препоръки, заключение, приноси, библиография.

В глава първа се представя кратък преглед на арт-терапията и нейното значение при лечението на деца с различни психични и соматични разстройства. Подчертана възможността на арт-терапията да "подпомага диалога между терапевта и пациента". Специално внимание е отделено на използване на детската рисунка като диагностичен и терапевтичен инструмент, като са представени и различни изследователски подходи при използването ѝ. Представени са спецификите в психичното и физическо развитие на децата в периода 8-11 години. Подробно е разгледан и проблемът за тревожността в детството. Представени са резултати от проучвания относно ефективността на психотерапията и най-вече на арт-терапията при тревожни състояния в детска възраст.

В глава втора се представя методологията на проучването.

Основната цел е проучване ефективността на определени техники от арт-терапията при лечение на симптоми на тревожност, като се представят и четири подцели.

Формулирана е основна хипотеза: Прилагането на арт-терапия ще намали тревожността при деца на възраст 8-11 години. Представени са и 3 допълнителни хипотези:

1. Нивото на тревожност на контролната група ще бъде подобно при първото и второто измерване на тревожност.

2. Ще има разлики в нивата на тревожност между първото и второто измерване за експерименталната група.

3. Ще има разлики в нивото на тревожност между експерименталната и контролната група при второто измерване.

В проучването са включени две групи деца на възраст 8-11 години.

Експерименталната група се състои от 10 деца-пет момчета и пет момичета с високи нива на тревожност, а контролната група включва 30 деца.

За оценка на тревожността е използван въпросник Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED), който е представен структурно и по отношение на начина на приложение.

При експерименталната група с оглед редукция на тревожността е приложена атр-терапевтичната програма, при която се прилагат 12 техники, описани подробно, в рамките на 10 седмици, като сесиите продължават 50 минути.

Представени са и етичните аспекти: Родителите са информирани за съдържанието на терапевтичната програма и ползите от участието на децата в нея, изследователските цели, както и за начина на разпространение на резултатите. Подписано е информирано съгласие за включване в програмата.

Резултатите от проучването са обработени с SPSS.

В глава трета са представени резултатите от проучването

Описани са 10 казуса на децата от експерименталната група с позоваване на резултатите от прилагането на отделните елементи на програмата, като са онагледени с 60 рисунки, направени в рамките на терапевтичните сесии.

Анализирани са и резултатите от контролната група.

За доказване на хипотезите е използван Т-тест.

Първата работна хипотеза показва, че макар и с малко резултатите от Т-тест във второ изследване на контролната група се повишават и са статистически значими, това води до извода, че **хипотезата не се потвърждава**. **Дисертантката обяснява това с интерпретацията, че когато тревожността остава нетретирана, симптомите се влошават.**

Втората хипотеза се доказва. Резултатите от Т-тест при първото измерване на експерименталната група показват намаляване на нивото на тревожност на

изследваните участници. За доказването на втората хипотеза е представено и развитието на всеки отделен случай и използваните техники в десетте сесии.

Резултатите показват намаляване нивото на тревожността след прилагане на арт-терапевтичната програма при експерименталната група, с изключение на 2 деца- едното от които е с твърде високи нива на тревожност преди включване в програмата, а при другото има влошена семейна обстановка.

За доказването на трета подхипотеза е използван отново Т-тест, за да се сравни нивото на тревожност във второто изследване при двете групи. **Резултатите показват, че получените различия не са статистически значими, което води към извода, че хипотезата не се доказва.** Възможно обяснение е това, че двете групи не са съпоставими поради разликата в броя лица включени в тях.

В глава четвърта се дискутират резултатите от приложението на програмата, като се сравняват с подобни проучвания, които са в подкрепа на предствената арт-терапевтична програма. Направени са препоръки за практиката и са описани ограниченията в представеното проучване относно “ефикасността” на приложената арт-терапевтична програма.

Приносите имат приложен характер.

Проведено е първото експериментално изследване в Албания, доказващо ефективността на структурирана арт-терапевтична програма за повлияване на тревожността при деца на възраст 8-11 години. Разработената програма, може да се адаптира и за други разстройства на психичното здраве при деца.

Библиографията включва 80 литературни източника.

Публикации

Части от дисертационния труд са публикувани в 2 статии и 2 ръководства. Авторефератът отразява съдържанието на дисертационния труд .

Критични бележки и препоръки

Работата би спечелила, ако в библиографията се включат повече източници.

Препоръчвам на докторантката да продължи работата си по приложение на арт-терапевтичната програма при деца с психични проблеми.

Заклучение

Дисертационният труд на Лорела Гарули отговаря на условията за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“, в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Р България, Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав и Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград.

Гореизложеното ми дава основание да препоръчам на членовете на уважаемото Научно жури да гласуват положително за присъждане на Лорела Гарули на образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 3.2. Психология, област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“.

Благоевград

26.12.2023 г.

Изготвил становището:

Проф. д-р Васка Станчева-Попкостадинова

OPINION

from Prof. Vaska Stancheva-Popkostadinova, MD, PhD
of a dissertation on: "The effectiveness of art therapy for working with anxiety in children aged 8-11 years" for awarding the educational and scientific degree "doctor". field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional direction 3.2 Psychology

Doctoral student: Lorela Garuli

Research supervisor: Assoc. Prof. Natasha Angelova, Ph.D.

Second supervisor: Assoc. Prof. Lindita Durmishi, Ph.D.

General characteristics of the dissertation work

The dissertation is dedicated to researching the effectiveness of a therapeutic program to influence anxiety in children aged 8-11 years.

The dissertation is 189 pages long and includes: summary, four chapters, recommendations, conclusion, contributions, bibliography.

Chapter one presents a brief overview of art therapy and its importance in the treatment of children with various mental and somatic disorders. The possibility of art therapy to "support the dialogue between the therapist and the patient" is emphasised. Special attention is paid to the use of children's drawing as a diagnostic and therapeutic tool, and various research approaches to its use are also presented. The specifics of the mental and physical development of children in the period 8-11 years are presented. The problem of childhood anxiety is also discussed in detail. The results of studies on the effectiveness of psychotherapy and especially art therapy in anxiety states in childhood are presented.

Chapter two presents the research methodology. The main objective is to investigate the effectiveness of certain art therapy techniques in the treatment of anxiety symptoms, presenting four sub-objectives.

A main hypothesis was formulated: Applying art therapy will reduce anxiety in children aged 8-11 years. Three additional hypotheses are also presented:

1. The anxiety level of the control group will be similar at the first and second anxiety measurements.

2. There will be differences in anxiety levels between the first and second measurements for the experimental group.

3. There will be differences in the level of anxiety between the experimental and control groups at the second measurement.

Two groups of children aged 8-11 years were included in the study.

The experimental group consisted of 10 children - five boys and five girls - with high levels of anxiety, and the control group included 30 children.

The Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED) questionnaire was used to assess anxiety, which is presented structurally and in terms of the method of administration.

In the experimental group, in order to reduce anxiety, the atr-therapeutic program was applied, in which 12 techniques, described in detail, were applied within 10 weeks, with sessions lasting 50 minutes.

Ethical aspects are also presented: Parents are informed about the content of the therapeutic program and the benefits of the children's participation in it, the research objectives, as well as about the method of dissemination of the results. Informed consent for inclusion in the program was signed.

The survey results were processed with SPSS.

Chapter three presents the results of the study

10 case studies of children from the experimental group are described with reference to the results of the application of the individual elements of the program, and are illustrated with 60 drawings made within the therapeutic sessions.

The results of the control group were also analysed.

T-test was used to prove the hypotheses.

The first subhypothesis showed that the results of the T-test in the second study of the control group increased slightly and are statistically significant, this leads to the conclusion that the **hypothesis is not confirmed**. The Ph.D. student interpreted that when anxiety is left untreated, symptoms worsen.

The second hypothesis is proved. The results of a T-test at the first measurement of the experimental group showed a decrease in the anxiety level of the studied participants. To prove the second hypothesis are used also the interpretation of the ten case studies and the techniques for treating anxiety are also presented.

The results showed a decrease in the level of anxiety after the application of the art therapy program in the experimental group, with the exception of 2 children - one of whom had too high levels of anxiety before inclusion in the program, and the other had a deteriorated family situation.

To prove the **third sub hypothesis**, a t-test was again used to compare the level of anxiety in the second study in the two groups. The results showed that the obtained differences are not statistically significant, which leads to the conclusion that the **hypothesis is not proven**. A possible explanation is that the two groups are not comparable due to the difference in the number of individuals included in them.

Chapter four discusses the results of the program's implementation, comparing them with similar studies that support the previous art therapy program. Recommendations for practice are made and limitations of the presented study regarding the "effectiveness" of the implemented art therapy program are described.

Contributions of the study are applied in nature. The first experimental study was conducted in Albania, proving the effectiveness of a structured art therapy program to affect anxiety in children aged 8-11 years. The developed program can be adapted for other mental health disorders in children.

The bibliography includes 80 sources.

Publications

Parts of the dissertation have been published in 2 articles and 2 manuals. The abstract reflects the content of the dissertation work.

Critical notes and recommendations

The work would benefit if more sources were included in the bibliography.

I recommend the doctoral student to continue her work on the application of the art therapy program for children with mental problems.

Conclusion

Lorela Garuli's dissertation meets the conditions for awarding the educational and scientific degree "Doctor", in accordance with the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for the

Application of the Law on the Development of the Academic Staff and the Internal Rules for the Development of the academic staff at "Neofit Rilski" SWU, Blagoevgrad.

The above gives me reason to recommend to the members of the esteemed Scientific Jury to vote positively to award Lorela Garulli the educational and scientific degree "Doctor" in professional field 3.2. Psychology, field of higher education 3. "Social, economic and legal sciences".

Blagoevgrad
26/12/2022

Member of the Scientific Jury:
Prof. Vaska Stancheva-Popkostadinova, MD,PhD